

in (Math. xix. 17.) *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hæc aureola superponitur, cum dicitur: Si vis perfectus esse, vende, & vende omnia que habes, & da pauperibus. Ergo paupertati debetur aureola.*

3. Præterea. Per vorum obedientiam aliis se subijcit Deo totaliter. Ergo in voto obedientiæ maxima perfectio consistit: & ita videtur quod ei aureola debeat.

4. Præterea. Multa sunt etiam alia supererogationis opera, de quibus homo in futuro speciale gaudium habebit. Ergo multa sunt alia aureolæ præter tres prædictas.

Præterea. Sicut aliquis divulgat fidem prædicando, & docendo, ita scripta compilando. Ergo & talibus quarta aureola debetur.

Respondetur dicendum, quod aureola est quoddam privilegium præmium privilegiate victoriæ respondens. Et ideo secundum privilegiate victorias in tribus pugnis, quæ cullebr hominim inminent, tres aureolæ sumuntur. In pugna enim quæ est contra carnem, ille potissimum victoriam obtinet qui à delectabilibus vengis, quæ sunt præcipua in hoc genere, omnino abstinere; cuiusmodi est virgo: & ideo virginitati aureola debetur. In pugna vero qua contra mundum pugnatur, illa est præcipua victoria, cum à mundo perfectionem usque ad mortem sustinemus: unde & martyribus, qui in ista pugna victoriam obtinent, secunda aureola debetur. In pugna vero qua contra diabolum pugnatur, illa est præcipua victoria cum aliquis hostem non solum à se, sed etiam à cordibus aliorum remouet: quod fit per doctrinam, & prædicationem: & ideo doctoribus & prædicatoribus tertia aureola debetur.

Quidam vero distinguunt tres aureolas secundum tres vires animæ; ut dicantur tres aureolæ respondere potissimis trium virtutum actibus. Potissimus enim actus potentie rationalis est veritatem fidei etiam in aliis diffundere: & huic actui debetur doctorum aureola. Irascibilis vero actus potissimus est, etiam mortem propter Christum sperare: & huic debetur aureola martyrum. Concupiscibilis vero actus potissimus est à delectabilibus carnis maximis abstinere penitus: & huic debetur aureola virginum.

Alii vero aureolas tres distinguunt secundum ea quibus Christo nobilissime conformamur. Ipse enim mediator fuit inter Patrem & mundum. Fuit ergo doctor, secundum quod veritatem, quam à Patre acceperat, quando manifestavit: fuit autem martyr, secundum quod à mundo perfectionem sustinuit: fuit vero virgo, in quantum puritatem in seipso seruauit. Et ideo doctores, martyres, & virgines ei perfectissime conformantur. Unde talibus debetur aureola.

Ad primum ergo dicendum; quod in actu iustitiæ non attenditur aliqua pugna, sicut in actibus aliarum virtutum. Nec tamen verum est quod docere sit actus prudentiæ; immo est potius actus caritatis, vel misericordiæ, secundum quod ex tali habitu inclinamur ad huiusmodi actus exercitium; vel etiam sapientiæ, ut dirigentis.

Vel potest dici secundum alios, quod iustitia circuit omnes virtutes: & ideo ei specialis aureola non debetur.

Ad secundum dicendum, quod paupertas quamvis sit opus perfectionis, non tamen tenet summum locum in aliqua spirituali pugna: quia amor temporalium minus impugnat quam concupiscentia carnis, vel persecutio iniusticia in corpus proprium. Unde paupertati non debetur aureola; sed debetur ei iudicialia potestas ratione humilitationis, quæ consequitur paupertatem. Glossa autem adducta large accipit aureolam pro quolibet præmio quod reddit merito excellenti.

Et similiter dicendum ad tertium, & ad quartum.

Ad quintum dicendum, quod etiam scribentibus sacram doctrinam debetur aureola; sed hæc non distinguitur ab aureola doctorum, quia scripta componere quidam modus docendi est.

Et similiter dicendum ad tertium, & ad quartum.

Ad quintum dicendum, quod etiam scribentibus sacram doctrinam debetur aureola; sed hæc non distinguitur ab aureola doctorum, quia scripta componere quidam modus docendi est.

ARTICULUS XII. 421

Utrum aureola virginum sit potissima inter alias.

AD duodecimum sic proceditur. Videtur quod aureola virginum sit inter alias potissima. Quia Apocal. xiv. 4. de virginibus dicitur, quod sequuntur Agnum, quocumque ierit; & quod nemo alius poterat dicere canticum quod virgines cantabant. Ergo virgines habent excellentiorem aureolam.

2. Præterea. Cyprianus de virginibus (scu de habitu virginum, parum à princ.) dicit, quod sunt illis or portio gregis Christi. Ergo eis maior aureola debetur.

3. Item. Videtur quod potissima sit aureola martyrum. Quia dicit Ay mo (sup. illud Apoc. xiv. Et nemo poterat dicere cant.) quod non omnes virgines conjugatas precedunt; sed hi specialiter, qui in tormento passionis virginitate insuper cessata eorum quantur martyribus conjugatis. Ergo martyrium dat virginitati præminentiam super alios actus. Et sic martyrio potior aureola debetur.

4. Item. Videtur quod potissima debeat doctoribus. Quia Ecclesia militans exemplata est ab Ecclesia triumphante. Sed in Ecclesia militante maximus honor debetur doctoribus: I. Tim. v. 17. Qui bene præstiterit, duplii honore digni habentur, maxime autem qui

laborant in verbo, & doctrina. Ergo in Ecclesia triumphante talibus potior aureola debetur.

Respondetur dicendum, quod præminentia aureolæ ad aureolam potest dupliciter attendi. Primo ex parte pugne, ut dicatur aureola potior quæ fortiori pugne debetur: & per hunc modum aureola martyrum aliis aureolis supereminet quodammodo, & aureola virginum alio modo: pugna enim martyrum est fortior secundum seipsam, & vehementius affligens; sed pugna carnis est periculosior, in quantum est diturnior, & magis nobis imminet è vicino. Secundo ex parte eorum de quibus est pugna: & sic aureola doctorum inter omnes est potior: quia huiusmodi pugna versatur circa bona intelligibilia; alia vero pugna circa sensibiles passiones. Sed illa eminentia quæ attenditur ex parte pugne, est aureola essentialior: quia aureola secundum propriam rationem respicit victoriam, & pugnam: difficultas autem pugne quæ attenditur ex parte ipsius pugne, est potior quam illa quæ attenditur ex parte nostri, in quantum est nobis vicinior. Et ideo simpliciter loquendo, aureola martyrum inter omnes est potior: & ideo dicitur Matth. v. in Glossa (ordin.) quod in *ostava beatitudinis, quæ ad martyres pertinet* (scilicet *Beati qui persecutionem patiuntur*) omnes alie perficiuntur. Et propter hoc etiam Ecclesia in connumeratione Sanctorum martyres doctoribus, & virginibus præordinat. Sed quantum ad aliquid nihil prohibet alias aureolas excellentiores esse.

ARTICULUS XIII. 422

Utrum unus alio aureolam excellentius habeat.

AD terdecimum sic proceditur. Videtur quod unus aureolam virginitatis, vel martyrii, vel doctoris excellentius alio non habeat. Quia ea que sunt in termino, non intenduntur, neque remittuntur. Aureola autem debetur operibus quæ sunt in termino perfectionis. Ergo aureola non intenditur, nec remittitur.

2. Præterea. Virginitas non suscipit magis, & minus; cum importet privationem quamdam, privationes autem non intenduntur, nec remittuntur. Ergo nec præmium virginitatis, scilicet aureola virginum, intenditur, & remittitur.

Sed contra. Aureola superponitur aureæ. Sed aurea est intensior in uno quam in alio. Ergo & aureola.

Respondetur dicendum, quod cum meritum sit quodammodo præmii causa, oportet diversificari præmium, secundum quod merita diversificantur: aliquid enim intenditur, & remittitur

S. Th. Op. Tom. VI.

per intensiorem, & remissionem suæ causa. Meritum autem aureolæ potest esse unus, & minus. Unde & aureola potest esse maior, & minor. Sciendum tamen, quod meritum aureolæ potest intendi dupliciter: uno modo ex parte radicis; alio modo ex parte operis. Contingit enim esse aliquos duos, quorum unus ex minori caritate majus tormentum martyrii sustinet, vel magis prædicationi instat, aut etiam magis à delectabilibus carnis elongat se. Intentioni ergo meriti quæ attenditur penes radicem, non respondet intensio aureolæ, sed intensio actus; intentioni vero meriti quæ est ex genere actus, respondet intensio aureolæ. Unde potest esse quod aliquis qui minus in martyrio mereatur, quantum ad essentialia præmium, habeat pro martyrio majorem aureolam.

Ad primum ergo dicendum, quod merita quibus debetur aureola, non attingunt ad terminum perfectionis simpliciter, sed secundum speciem, sicut ignis est specie subtilissimum corporum. Unde nihil prohibet unam aureolam alia esse excellentiorem, sicut unus ignis est alio subtilior.

Ad secundum dicendum, quod una virginitas potest esse major alia propter majorem recessum à virginitatis contrario; ut dicatur in illa esse major virginitas, quæ magis occasiones corruptionis vitat: sic enim privationes intendi possunt, ut cum dicitur homo magis cæcus, quia magis elongatur à visu.

QUÆSTIO XCVII.

De pena damnatorum,

in septem articulis diuisa.

Consequenter considerandum est de penitentibus ad damnatos post iudicium: & primo de pena damnatorum, & igne; quorum corpora cruciabantur; secundo de his quæ pertinent ad eorum affectum, & intellectum; tertio de iustitia, & misericordia Dei respectu damnatorum.

Circa primum quaeruntur septem.

Primo, utrum damnati in inferno sola pena ignis affligantur.

Secundo, utrum vermis eorum, quo affliguntur, sit corporalis.

Tertio, utrum fletus in eis existens sit corporalis.

Quarto, utrum tenebræ eorum sint corporales.

Quinto, utrum ignis quo affliguntur, sit corporalis.

Sexto, utrum sit eisdem speciei cum igne nostro.

Septimo, utrum ignis ille sit sub terra.

Ecc

AR4

ARTICULUS I. 423

Utrum damnati in inferno sola poena ignis affligantur.

S. Th. IV. dist. l. quest. 11. art. 3. quest. 1. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod damnati in inferno sola poena ignis affligantur. Quia Matth. xxv. 41. ubi eorum damnatio exprimitur, fit mentio solum de igne, cum dicitur: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.*

2. Præterea. Sicut poena purgatorii debetur peccato veniali, ita poena inferni debetur peccato mortali. Sed in purgatorio non dicitur esse nisi poena ignis, ut patet per hoc quod dicitur I. Corinth. 11. 13. *Unusquisque opus, quale sit, ignis probabit.* Ergo nec in inferno erit nisi poena ignis.

3. Præterea. Penarum varietas refrigerium præstat, sicut cum de calido transfertur quis ad frigidum. Sed nullum refrigerium est ponere in damnatis. Ergo non erunt diversæ poenæ, sed sola poena ignis.

Sed contra est quod dicitur in Psalm. x. 7. *Ignis, & sulphur, & spiritus procliam, pars calcis eorum.*

Præterea. Job xxiv. 19. *Ad nimium calorem transeat ad aquas nivium.*

Respondeo dicendum, quod secundum Basilium (conc. xiv. de futuro iudicio circ. med. & hom. in Psalm. xxviii. 4. med.) in ultima mundi purgatione fiet separatio in elementis; ut quicquid est purum, & nobile, remaneat superius ad gloriam beatorum; quicquid vero est ignobile, & feculentum, in infernum projiciatur ad poenam damnatorum; ut sicut omnis creatura erit beatis materia gaudii, ita damnatis ex omnibus creaturis tormentum accretat, secundum illud Sap. v. 21. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra infernales.* Hoc etiam divina iustitiæ competit, ut sicut ab uno recedentes per peccatum in verbus materialibus, quæ sunt multæ, & variz, finem suum constituunt, ita etiam multipliciter, & ex multis affligantur.

Ad primum ergo dicendum, quod quia ignis est maxime afflictivus; propter hoc quod abundat in virtute activa; ideo nomine ignis omnis afflictio designatur, si sit vehemens.

Ad secundum dicendum, quod poena purgatorii non est principaliter ad affligendum, sed ad purgandum; unde per solum ignem fieri debet, qui maxime habet vim purgativam. Sed damnatorum poena non ordinatur ad purgandum. Unde non est simile.

Ad tertium dicendum, quod damnati

transibunt ex vehementissimo calore ad vehementissimum frigus, sine hoc quod in eis sit aliquod refrigerium: quia passio ab exterioribus non erit per transmutationem corporis à sua pristina naturali dispositione, ut contraria passio ad æqualitatem, vel temperiem reducendo refrigerium causet, sicut nunc accidit; sed erit per actionem spiritualem, secundum quod sensibilia agunt in sensum, prout sentiuntur, imprimendo formas illas secundum esse spirituale in organum, & non secundum esse materiale.

ARTICULUS II. 424

Utrum vermis damnatorum sit corporalis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod vermis quo affliguntur damnati, sit corporalis. Quia caro non potest affligi per vermem spiritualem. Sed caro damnatorum affligitur per vermem: Judith xvi. 21. *Dabit ignem, et vermes in carni eorum:* & Eccl. vii. 19. *Vindicta carnis impii ignis, et vermis.* Ergo vermis ille erit corporalis.

2. Præterea. Augustinus dicit XXI. de civit. Dei (cap. ix. & Lib. XX. cap. xxiii.) *Utrumque, id est ignis, et vermis, poena erunt carnis.* Ergo, &c.

Sed contra est quod Augustinus dicit XX. de civ. Dei (cap. xxiii. à med.) *In penis inextinguibili ignis, & vindex vermis, ab aliis atque aliis alter atque alter exprimitur. Alii utrumque ad corpus, alii utrumque ad animam retulerunt; alii prope ad corpus ignem, tropice ad animam vermem; quod esse creditur videtur.*

Respondeo dicendum, quod post diem iudicii in mundo innovato non remanebit aliquod animal, vel aliquod corpus mixtum, nisi corpus hominis tantum, eo quod non habeat aliquem ordinem ad incorruptionem, nec post illud tempus sit futura generatio, & corruptio. Unde vermis qui in damnatis ponitur, non debet intelligi esse corporalis, sed spiritualis, qui est conscientie remorsus; qui dicitur vermis, in quantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit, sicut corporalis vermis ex putredine ortus affligit pungendo.

Ad primum ergo dicendum, quod ipsæ animæ damnatorum dicuntur carnes eorum, pro eo quod carni subiectæ fuerunt.

Vel potest dici etiam, quod per vermem spiritualem caro affligitur; secundum quod passiones animæ redundant in corpus, & hic, & in futurum.

Ad secundum dicendum, quod Augustinus loquitur sub quadam comparatione. Non enim vult simpliciter asserere, quod ille vermis sit materialis, sed quod potius esset asserendum, ignem,

ARTICULUS IV. 426

Utrum damnati sint in tenebris corporalibus.

ignem, & vermem materialiter intelligi, quam quod utrumque spiritualiter tantum intelligatur, quia sic nullam poenam corporalem damnati sustinerent, ut patet seriem verborum ejus ibidem insipienti.

ARTICULUS III. 425

Utrum fletus qui erit in damnatis, sit corporalis.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod fletus, qui erit in damnatis, erit corporalis. Quia Lucæ xlii. dicit quædam Glossa (ord. sup. illud: *Ibi erit fletus*) quod *per fletum, quem Dominus reprobi comminatur, potest probari vera corporum resurrectio: quod non esset, si fletus ille tantum esset spiritualis.* Ergo &c.

2. Præterea. Tristitia quæ est in poena, respondet delectationi quæ fuit in culpa, secundum illud Apoc. xviii. 7. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & lacrum.* Sed peccatores in culpa habuerunt delectationem interlorem, & exteriorem. Ergo etiam habebunt fletum exteriorem.

Sed contra. Fletus corporalis fit per quandam resolutionem lacrymarum. Sed à corporibus damnatorum non potest fieri perpetua resolutio; cum nihil in eis per cibum restauret: omne enim finitum consumitur, si aliquid ab eo continue abstrahatur. Ergo in damnatis non erit corporalis fletus.

Respondeo dicendum, quod in fletu corporali duo inveniuntur. Unum est lacrymarum resolutio: & quantum ad hoc fletus corporalis in damnatis esse non potest: quia post diem iudicii, quiescente motu primi mobilis, non erit aliqua generatio, vel corruptio, vel corporalis alteratio: in lacrymarum autem resolutione oportet esse illius humoris generationem qui per lacrymas distillet. Unde quantum ad hoc corporalis fletus in damnatis esse non poterit. Aliud quod invenitur in corporali fletu, est quadam commotio, & turbatio capitis, & oculorum: & quantum ad hoc fletus in damnatis esse poterit post resurrectionem: corpora enim damnatorum non solum ab exteriori affligentur, sed etiam ab interiori, secundum quod corpus immutatur ad passionem animæ in bonum, vel malum. Et quantum ad hoc fletus carnis resurrectionem indicat, & respondet delectationi culpæ, quæ fuit in anima, & in corpore.

Et per hoc patet responsio ad objecta.

S. Th. Op. Tom. VI.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod damnati non sint in tenebris corporalibus. Quia super illud Job x. *Sed semper in horrore inhabitat*, Gregorius in Lib. IX. Moral. (cap. xxxix. parum à med.) dicit: *Quamvis ignis ille ad consolationem non luceat; tamen ut magis torqueat, ad aliquid luceat; nam sequaces, quod secum traxerunt de mundo, reprobi flamma illustrante vituli sunt.* Ergo non erunt ibi tenebræ corporales.

2. Præterea. Damnati vident poenam suam: hoc enim est eis in augmentum poenæ. Sed nihil videtur sine lumine. Ergo non sunt ibi tenebræ corporales.

3. Præterea. Damnati ibi habebunt potentiam visivam post corporum resurrectionem. Sed frustra in eis esset, nisi aliquid viderent. Ergo cum nihil videatur nisi in lumine, videtur quod non sint omnino in tenebris.

Sed contra est quod dicitur Matth. xxiii. 14. *Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: super quod dicit Gregorius (Lib. IX. Moral. cap. xxxviii. vers. fin.)*, *Si ignis ille lucem haberet, in tenebras exteriores nequaquam mitti diceretur.*

Præterea. Basilus dicit super illud Psalm. xxviii. *Vox Domini intercedentis flammam ignis* (hom. i. in hunc Psalm. à med. & conc. xiv. de futuro iudicio circ. med.) quod virtute Dei separabitur claritas ignis ab ejus virtute adactiva, ita quod claritas cedet in gaudium beatorum, & ultimum ignis in tormentum damnatorum. Ergo damnati habebunt tenebras corporales. Quædam vero alia, quæ ad poenam damnatorum pertinent, determinata sunt (quest. lxxxvi.)

Respondeo dicendum, quod dispositio inferni erit talis, quod maxime miseræ damnatorum competet. Unde secundum hoc sunt ibi lux, & tenebræ, prout maxime spectant ad miseriam damnatorum. Ipsa autem visio secundum se delectabilis est: ut enim dicitur in principio Metaph. *sensus oculorum est maxime diligibilis, eo quod per ipsum plura cognoscimus.* Sed per accidens contingit visioem esse afflictivam in quantum videmus aliqua nobis nociva, vel nostræ voluntati repugnantia. Et ideo in inferno hoc modo debet esse locus dispositus ad videndum secundum lucem; & tenebras, ut nihil ibi perspicue videatur; sed solummodo sub quadam umbrositate videantur ea quæ afflictionem cordi ingerere possunt. Unde, simpliciter loquendo, locus est tenebrosus.

Ecc 2

Sed

Sed tamen ex divina dispositione est ibi aliquid luminis, quantum sufficit ad videndum illa quæ animam torquere possunt: & ad hoc satis facit naturalis situs loci: quia in terræ medio, ubi infernus ponitur, non potest esse ignis nisi fœculentus, & turbidus, & quasi fumosus.

Quidam autem tenebrarum harum causam assignant ex commassatione corporum damnatorum, quæ præ multitudine ita replebunt locum inferni, quod ibi nihil de aere remanebit: & sic non erit ibi aliquid de diaphano, quod possit esse subjectum lucis, & tenebræ, nisi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati.

Et per hoc patet responso ad objecta.

ARTICULUS V. 427

Utrum ignis inferni erit corporalis.

S. Thom. II. dist. XLIV. quæst. 111. art. 2. quæst. 1. et seq.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod ignis inferni, qui cruciabitur corpora damnatorum, non erit corporeus. Dicit enim Damascenus in IV. Lib. (orth. Fid. in fin.) Tradetur diabolus, & demones, & homo ejus, scilicet Antichristus, cum impiis, & peccatoribus in ignem æternum, non materiale, qualis est quædam apud nos, sed qualem novit Deus. Sed omne corporeum est materiale. Ergo ignis inferni non erit corporeus.

2. Præterea. Animæ damnatorum à corpore separata ad ignem inferni deferuntur. Sed Augustinus dicit XII. super Genes. ad lit. (cap. xxxi. à princ.) Spirituales arbitror esse, scilicet locum, ad quem anima defertur post mortem, non corporalem. Ergo &c.

3. Præterea. Ignis corporeus in modo suæ actionis non sequitur modum culpe in eo quod igne crematur, sed magis modum humiditatis, & siccitatis: in eodem enim igne corporeo videmus affligi iustum, & impium. Sed ignis inferni in modo suæ afflictionis, vel actionis sequitur modum culpe in eo qui puniunt: unde dicit Gregorius in IV. Dial. (cap. LXXII.) Unus quidem est gehennæ ignis, sed non uno modo amaretur peccatores. Unusquisque enim, quantum exigit culpa, tantum sentit de pena. Ergo ignis ille non est corporeus.

Sed contra est quod dicitur IV. Dialog. (cap. xxix. ad fin.) Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari.

Præterea. Sap. v. 21. dicitur: Pugnantur orbis terrarum contra insensatos. Sed non totus orbis terrarum contra insensatos pugnet, si solummodo spirituali pena, & non corporali puniuntur. Ergo puniuntur igne corporeo.

Respondeo dicendum, quod de igne inferni multiplex fuit opinio.

Quidam enim Philosophi, ut Avicenna, resurrectionem non credentes, solius animæ post mortem penam esse crediderunt. Et quia eis inconveniens videbatur ut anima, cum sit incorporea, igne corporeo puniretur, negaverunt ignem corporeum esse quo mali punirentur, volentes quod quicquid dicitur de pena animarum post mortem per aliqua corporea futura, metaphoricè dicatur. Sic enim bonarum animarum delectatio, & jucunditas non erit in aliqua re corporali, sed in spirituali tantum, scilicet in consecutione sui finis; ita afflictio malorum spiritualis erit tantum, in hoc scilicet quod trahuntur de hoc quod ferarunt, ad finem, cuius inest eis desiderium naturale. Unde sicut omnia que de delectatione animarum post mortem dicuntur, quæ videntur ad delectationem corporealem pertinere (ut quod resiciantur, vel rideant, vel huiusmodi) ita etiam quicquid de earum afflictione dicitur, quod corporalem punitionem sonare videatur, per similitudinem debet intelligi: sicut quod in igne ardeant, vel fetoribus affligantur, & huiusmodi. Spiritualis enim delectatio, & tristitia cum sint ignote multitudinis, oportet quod per delectationes, & tristitias corporales figuratè manifestentur, ut homines magis moveantur ad desiderium, vel timorem. Sed quia in pena damnatorum non solum erit pena damni, quæ respondet avertioni, que fuit in culpa, sed etiam pena sensus, quæ respondet conversioni; ideo non sufficit prædictum modum punitionis ponere.

Et ideo etiam ipse Avicenna (Metaph. tract. ix. cap. vii.) alterum modum superaddidit, dicens, quod animæ malorum post mortem non per corpora, sed per corporum similitudinem puniantur; sicut in hominibus propter similitudines prædictas in imagine existentes, videtur homini quod torqueatur pena diversis. Et hunc etiam modum punitionis videtur ponere Augustinus in XII. super Genes. ad lit. (cap. xxxi.) sicut ibidem manifestè patet. Sed hoc videtur inconvenienter dictum esse. Imaginatio enim potentia quedam est, utens organo corporali: unde non potest esse quod visiones huiusmodi imaginariæ fiant in anima separata à corpore, sicut in anima formans. Unde etiam Avicenna, ut hoc inconveniens evitaret, dixit, quod animæ separata à corpore utebantur, quasi pro organo; aliqua parte cælestis corporis; cui corpus humanum oportet esse, conforme; ad hoc quod perficitur anima rationali, quæ est similis motoribus cælestis corporis, in hoc secutus quodammodo opinionem antiquorum Philosophorum, qui posuerunt, animas redire

ad

ad (a) compares stellas. Sed hoc est omnino absurdum secundum doctrinam Philosophi: quia anima utitur determinato organo corporali, sicut ars determinatis instrumentis: unde non potest transire de corpore in corpus; quod Pythagoras ponit, ut dicitur in I. de Anima (text. 53.) Qualiter autem ad dictum Augustini fit respondendum, infra dicitur (in resp. ad 2.)

Quicquid autem dicitur de igne, qui animas separatas cruciat, de igne tamen quo cruciabantur corpora damnatorum post resurrectionem, oportet dicere quod sit corporeus: quia corpori non potest convenienter adaptari pena, nisi sit corporea. Unde Gregorius in IV. Dialog. (cap. xxxix. in fin.) ex hoc ipso probat ignem inferni esse corporeum, quod reprobi post resurrectionem in eum detrudentur. Augustinus etiam (Lib. XXI. de civ. Dei cap. x.) ut habetur in littera (IV. dist. XLIV.) manifestè confitetur, ignem illum quo cruciabantur corpora, esse corporeum. Et de hoc ad præsens est quæstio. Qualiter autem animæ damnatorum ab igne isto corporeo puniantur, alias dictum est (quæst. LXX. art. 3.)

Ad primum ergo dicendum, quod Damascenus non negat simpliciter illum ignem materiale esse, sed quod non est materialis talis, qualis apud nos est, eo quod quibusdam proprietatibus ab hoc igne distinguitur.

Vel dicendum, quod quia ignis ille non materialiter alterat corpora, sed quadam spirituali actione agit in ea ad punitionem; ideo dicitur non materialis esse, non quantum ad substantiam, sed quantum ad punitionis affectum in corporibus, & multo amplius in animabus.

Ad secundum dicendum, quod dictum Augustini potest hoc modo accipi, ut pro tanto dicitur locus ille ad quem anime deferuntur post mortem, non esse corporeus, quia anima in eo corporaliter non existit, per modum scilicet quod corpora existunt in loco: sed alio modo spirituali, sicut Angeli in loco sunt.

Vel dicendum, quod Augustinus loquitur opinando, & non determinando, sicut sæpe facit in libris illis.

Ad tertium dicendum, quod ignis ille erit instrumentum divinæ justitiæ punientis. Instrumentum autem non solum agit in virtute propria, & per proprium modum, sed etiam in virtute principalis agentis, & secundum quod est regularum ab eo. Unde quamvis ignis secundum propriam virtutem non habeat quod aliquos cruciet secundum magis, vel minus secundum modum peccati; habet tamen hoc, secundum quod eius actio modificatur ex ordine divinæ justitiæ: sicut etiam ignis fornacis mo-

dificatur ex industria fabri in sua actione, secundum quod competit ad effectum artis.

ARTICULUS VI. 428

Utrum ignis inferni sit ejusdem speciei cum igne nostro.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod ignis ille non sit ejusdem speciei cum igne isto corporeo, quem videmus. Augustinus enim (Lib. XX. de civ. Dei cap. xvi. à princ.) dicit, & habetur in littera (IV. dist. XLIV.) Ignis eternum cujusmodi sit, homo in seire arbitror neminem, nisi forte cui Spiritus divinus ostendit. Sed naturam istius ignis omnes, vel fere omnes sciunt. Ergo ignis ille non est ejusdem speciei, aut naturæ cum isto.

2. Præterea. Gregorius XI. Moralium (cap. xvii.) exponens illud Job xx. Devorabit eum ignis, qui non succenditur, dicit: Ignis corporeus esse valet, corporis indiget fomentis; nec valet nisi succensus esse, & nisi refortus subsistere. At contra gehennæ ignis, cum sit corporeus, & in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur; sed creatus semel durat inextinguibilis, & sententia non indiget, & ardore non caret. Ergo non est ejusdem naturæ cum eo quem videmus.

3. Præterea. Æternum, & corruptibile non sunt ejusdem rationis; cum nec etiam in genere communicent, secundum Philosophum in X. Metaph. (text. ult.) Sed iste ignis est corruptibilis, ille autem æternus: Matth. xxv. 41. Discedite a me maledicti in ignem æternum. Ergo non sunt ejusdem naturæ.

4. Præterea. De natura huius ignis nostri est ut luceat. Sed ignis inferni non luceat: unde Job xvii. 5. Nonne lux impiis excingitur? Ergo ut prius.

Sed contra. Secundum Philosophum in I. Top. (cap. vi. parum à princ.) Omnis aqua omni aquæ est eadem specie. Ergo eadem ratione omnis ignis omni igni est idem specie.

Præterea. Sap. x. 17. dicitur: Per que peccat quis, per hæc & torquetur. Sed homines peccant per res sensibiles huius mundi; Ergo iustum est ut per eandem puniantur.

Respondeo dicendum, quod ignis propter hoc quod est maxime virtutis in agendo inter reliqua elementa, alia corpora pro materia habet, ut dicitur in IV. Meteor. (cap. I. circ. med.) Unde & ignis dupliciter invenitur; scilicet in materia propria, prout est in ista terra; & in materia aliena, sive terrestri, ut patet in carbone, sive aerea, ut patet in flamma. Quocumque autem modo ignis invenitur, sem-

(a) Ad orbis stellarum.

Temper est idem in specie, quantum ad naturam ignis pertinet; potest autem esse diversitas in specie, quantum ad corpora quæ sunt materia ignis. Unde flamma, & carbis differunt specie; & similiter lignum igneum, & ferrum ignitum; nec differt, quantum ad hoc, sive ignita sint per violentiam, ut in ferro apparet; sive ex principio intrinseco naturali, ut accidit in sulphure. Quod ergo ignis inferni, quantum ad hoc quod habet de natura ignis, sit ejusdem speciei cum igne qui apud nos est, manifestum est. Utrum autem ille ignis sit in propria materia existens, aut si in aliena, in qua materia sit, nobis ignotum est. Et secundum hoc potest ab igne qui apud nos est, specie differre, ut materialiter consideratus. Quidam tamen proprietates diferentes habet ab igne isto, ut quod successione non indiget, nec lignis nutritur. Sed istæ differentie non ostendunt diversitatem in specie, quantum ad id quod pertinet ad naturam ignis.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus loquitur quantum ad id quod est materiale in igne illo, non autem quantum ad ignis naturam.

Ad secundum dicendum, quod ignis iste qui apud nos est, lignis nutritur, & ab homine succenditur, quia est artificialiter, & per violentiam in alienam materiam introductus. Sed ignis ille lignis non indiget, quibus foventur: quia vel in propria materia existit, vel est in materia aliena non per violentiam, sed per naturam à principio intrinseco: unde non est ab homine succensus. Sed à Deo, qui naturam illam instituit: & hoc est quod dicitur Isaie xxx. 33. *Flatus Domini, sicut torrens sulphuris succendens eam.*

Ad tertium dicendum, quod sicut corpora damnatorum erunt ejusdem speciei cuius modo sunt, quamvis modo sint corruptibilia, tunc autem erunt incorruptibilia ex ordine divinæ justitiæ, & propter quietem motus cæli; ita est etiam de igne inferni, quo corpora illa puniuntur.

Ad quartum dicendum, quod lucere non convenit igni secundum quemlibet modum existendi, quia in propria materia existens non lucet; unde non lucet in propria sphaera, ut Philosophi dicunt: similiter etiam in aliqua materia aliena ignis existens non lucet; sicut cum est in materia opaca terrestri, ut in sulphure: & similiter est etiam, quando ex aliquo grosso fumo ejus claritas obscuratur. Unde quod ignis inferni non lucet, non est sufficiens argumentum ad hoc quod non sit ejusdem speciei.

ARTICULUS VII. 429

Utrum ignis inferni sit sub terra.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod ignis ille non sit sub terra. Quia Job xviii. 18. de homine damnato dicitur: *Et de orbe transietur cum Deo.* Ergo ignis ille quo damnati puniuntur, non est sub terra, sed est extra orbem.

2. Præterea. Nullum violentum, & per accidens potest esse sempiternum. Ergo non erit ibi per violentiam, sed naturaliter. Sed sub terra non potest esse ignis nisi per violentiam. Ergo ignis inferni non est sub terra.

3. Præterea. In igne inferni omnia corpora damnatorum post diem judicii cruciantur. Sed illa corpora locum replebunt. Ergo cum futura sit maxima multitudo damnatorum, quia *fluctuum insonitus est numerus*, Eccl. i. 15. maximum oportet esse spatium in quo ignis ille continetur. Sed inconveniens videtur dicere, infra terram esse tantam concavitatem; cum partes terræ naturaliter ferantur ad medium. Ergo ignis ille non erit sub terra.

4. Præterea. Sap. xi. 17. *Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.* Sed mali super terram peccaverunt. Ergo ignis eos puniens non debet esse sub terra.

Sed contra est quod dicitur Isa. xiv. 9. *Infernus subitus comburatur esse in oculis advenientis tui.* Ergo ignis inferni sub nobis est.

Præterea. Gregorius dicit in IV. Dialog. (cap. xl. i. in fin.) *Quid ibi sit non video, quod infernus esse sub terra creditur.*

Præterea. Jonæ ii. Super illud: *Proiecit me in corde mari*, Glossa (intell.) id est in inferno: *pro quo dicitur in Evangelio Matth. xii. 40. In corde terræ: quia sicut cor est in medio animalis: ita & infernus in medio terræ perhibetur esse.*

Respondeo dicendum, quod, sicut Augustinus dicit (Lib. XX. de civ. Dei cap. xvi. 4 princ.) & habetur in littera (IV. dist. xl. i.) *in qua parte mundi infernus sit, sive neminem arbitretur, nisi cui divinus Spiritus revelaverit.* Unde Gregorius in IV. Dialog. (cap. xl. i.) super hac questione interrogatus respondit: *Hæc de re temere definire nihil audeo. Nonnulli tamen in quadam terrarum parte infernum esse putaverunt. Alii vero hanc sub terra esse existimant.* Et hanc opinionem probabilior esse ostendit dupliciter. Primo ex ipsi nominis ratione, sic dicens: *Si iudicia infernum dicimus, quia inferni facit, quod terra ad celum est, hoc esse infernum debet ad terram.* Secundo est hoc quod dicitur Apoc. v. 3. *Nemo poterat neque in celo, neque in terra,*

neque subius terram aperire librum; ut hoc quod dicitur *in celo*, referatur ad Angelos; hoc quod dicitur *in terra*, referatur ad homines viventes in corpore; hoc quod dicitur *subius terram*, referatur ad animas existentes in inferno. Augustinus etiam in Lib. XII. super Gen. ad lit. (cap. xxxiv. circ. med.) duas rationes tangere videtur, quare congruum sit infernum esse sub terra. Una est ut *quantum defunctorum animæ carnis amore peccaverunt, hoc eis exhibeatur quod ipsi carnis mortuæ soles exhibebat, ut scilicet sub terra recondatur.* Alia est quod sicut est gravitas in corporibus, ita tristitia in spiritibus, & læticia sicut levitas. Unde sicut secundum corpus, si ponderis sui ordinem teneat, inferiora sunt omnia graviora: ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora: & sic sicut conveniens locus gaudii electorum est calum empyreum: ita conveniens locus tristitia damnatorum est infernum terræ. Neque movere debet quod Augustinus ibidem (& cap. xxxi. 1. 4 princ.) dicit, quod *inferni sub terris esse dicuntur, vel creditur: quia in Lib. II. Retractionum (cap. xxx. in fin.) hoc retrahens dicit: Mibi videtur dicere debuisti magis, quod sub terris sunt inferni, quam rationem reddere, cur sub terris esse dicantur, sive credantur.* Quidam tamen Philosophi posuerunt, quod locus inferni erat sub orbe terrestri, tamen supra terræ superficiem ex parte nobis opposita. Et hoc videtur insidiosum sensisse, cum dixit (hab. in Glos. ord. super Iud. II. ix. Non erit tibi amplius) quod *Sol, et Luna in ordine quo creati sunt, stabunt, ne impii in tormentis possit fruamur luce eorum.* Quæ ratio nulla esset, si infernus infra terram esse dicitur. Qualiter tamen hæc verba possint exponi, patuit supra (quæst. xc. art. 2.) Pythagoras vero posuit locum poenarum in sphaera ignis, quam in medio totius orbis esse dixit; & regionem illam carcerem Jovis appellavit, ut patet per Aristotelem in II. de celo, & mundo (text. 73.) Sed tamen convenientius his quæ in Scriptura dicuntur, est ut sub terra esse dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Job: *De orbe transiet eum Deus*, intelligendum est de orbe terrarum, id est de hoc mundo. Et hoc modo exponit Gregorius (Lib. XIV. Moral. cap. xi. inter princ. & med.) dicens: *De orbe quippe transietur, cum superno apparene iudice, de hoc mundo tollitur, in quo pervorso gloriatur.* Nec est intelligendum, quod orbis hic accipiatur pro universo, quasi extra totum universum sit locus poenarum.

Ad secundum dicendum, quod in loco illo conservatur ignis in æternum ex ordine divinæ justitiæ, quamvis secundum naturam suam non possit extra suum locum aliquid elementum in æternum durare, præcipue ita generationis, & corruptionis manente in rebus.

Ignis autem ibi erit fortissimè caliditatis, quia calor ejus erit undique congregatus, propter frigus terræ undique ipsum circumstantis.

Ad tertium dicendum, quod infernus nunquam deficiet in amplitudine, quin sufficiat ad damnatorum corpora capiendi; infernus enim Proverb. xxxi. inter tria instabilitatis ponitur. Nec est inconveniens quod intra viscera terræ tanta concavitas conservetur divina virtute, quæ damnatorum omnium corpora possit capere.

Ad quartum dicendum, quod hoc quod dicitur: *Per quæ peccat quis, per hæc et torquetur*, non est necessarium nisi in principalibus instrumentis peccandi. Quia enim homo in anima peccat, & in corpore, in utroque puniatur. Non autem oportet quod in quo loco quis peccavit, in eodem puniatur; cum alius sit locus qui viatoribus, & damnatis debetur.

Vel dicendum, quod hoc intelligitur de poenis quibus homo puniatur in via: secundum quod qualibet culpa suam poenam habet annexam, prout omnis inordinatus animus *ibi est poena*, ut dicit Augustinus (Lib. I. Confess. cap. xii. in fin.)

QUÆSTIO XCVIII.

De voluntate, & intellectu damnatorum.

in novem articulis discussa.

Consequenter considerandum est de pertinentibus ad affectum, & intellectum damnatorum.

Circa quod quaruntur novem.

Primo, utrum omnis damnatorum voluntas sit mala.

Secundo, utrum aliquando poenitent de malis quæ fecerunt.

Tertio, utrum magis vellent non esse quam esse.

Quarto, utrum vellent alios esse damnatos.

Quinto, utrum impii habeant Deum odio.

Sexto, utrum ipsi demereri possint.

Septimo, utrum possint uti scientia hic acquisita.

Octavo, utrum cogitent aliquando de Deo.

Nono, utrum ipsi videant gloriam beatorum.

ARTICULUS I. 430

Utrum omnis voluntas damnatorum sit mala.

S. Thom. IV. dist. I. quæst. 11. art. 1. quæst. 1. & seq.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non omnis voluntas damnatorum sit mala. Quia, ut dicit Dionys. 14. cap. de div. Nom. (par. 14. lect. 19.) *demonet bonum, & optimum concupiscunt, scilicet esse, vivere, & intelligere.* Cum ergo damnati homines non sint peioris conditionis quam demones, videtur quod & ipsi bonam voluntatem habere possint.

2. Præterea. Malum, ut dicit Dionysius (ibid. lect. 22.) *est omnino involuntarium.* Ergo si damnati aliquid volunt, illud volunt, in quantum est bonum, vel apparens bonum. Sed voluntas quæ per se ordinatur ad bonum, est bona. Ergo damnati possunt habere voluntatem bonam.

3. Præterea. Aliqui erunt damnati, qui in hoc mundo existentes aliquos virtutum habitus secum detulerunt, utpote Gentiles, qui habuerunt virtutes politicis. Sed ex habitibus virtutum elicitur laudabilis voluntas. Ergo in aliquibus damnatis poterit esse laudabilis voluntas.

Sed contra. Obstinata voluntas nunquam potest fieri nisi in malum. Sed damnati homines erunt obstinati, sicut & demones. Ergo voluntas eorum nunquam poterit esse bona.

Præterea. Sicut se habet voluntas damnatorum ad malum, ita voluntas beatorum ad bonum. Sed beati nunquam habent voluntatem malam. Ergo nec damnati aliquam habent voluntatem bonam.

Respondeo dicendum, quod in damnatis potest duplex voluntas considerari, scilicet voluntas deliberativa, & voluntas naturalis.

Naturalis quidem non est eis ex seipsis, sed ex auctore naturæ, qui in natura hanc inclinationem posuit; quæ naturalis voluntas dicitur. Unde cum natura in eis remaneat, secundum hoc bona poterit in eis esse voluntas naturalis. Sed voluntas deliberativa est eis ex seipsis, secundum quod in potestate est eorum inclinari per affectum ad hoc vel illud: & talis voluntas est in eis solum mala: & hoc ideo, quia sunt perfecte averti a fine ultimo rectæ voluntatis; nec aliqua voluntas potest esse bona nisi per ordinem ad finem prædictum. Unde etiam etiam aliquid bonum velint, non tamen bene volunt illud, ut ex hoc voluntas eorum bona dici possit.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Dionysii intelligitur de voluntate naturali, quæ

est inclinatio naturæ in aliquid bonum, sed tamen ista naturalis inclinatio per eorum malitiam corrumpitur, in quantum hoc bonum quod naturaliter desiderant, sub quibusdam malis circumstantiis appetunt.

Ad secundum dicendum, quod malum, in quantum est malum, non movet voluntatem, sed in quantum est estimatum bonum. Sed hoc ex eorum malitia procedit ut id quod est malum, estimet ut bonum. Et ideo voluntas eorum mala est.

Ad tertium dicendum, quod habitus virtutum politicarum non remanent in anima separata, eo quod virtutes illæ perficiunt solum in vita civili, quæ non erit post hanc vitam. Si tamen remanerent, nunquam in actum exirent, quasi ligatæ ex obstinatione mentis.

ARTICULUS II. 431

Utrum damnati poenitent de malo quod fecerunt.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod damnati nunquam poenitent de malis quæ fecerunt. Quia dicit Bernardus in Cantica (hab. implic. Lib. V. de Considerat. cap. 111. & Lib. de grat. & lib. arb. cap. 18. ad fin.) *quod damnatus semper vult iniquitatem suam quam fecit.* Ergo nunquam de peccato commissio poenitent.

2. Præterea. Velle se non peccasse, est bona voluntas. Sed damnati nunquam habebunt bonam voluntatem. Ergo damnati nunquam volent se non peccasse: & sic idem quod prius.

3. Præterea. Secundum Damascenum (Lib. II. orth. Fid. cap. 14. in fin.) *hoc est hominibus mori, quod angelis casus.* Sed angelus voluntas post casum est invertibilis hoc modo ut non possit recedere ab electione qua prius peccavit. Ergo & damnati non possunt penitere de peccatis a se commissis.

4. Præterea. Major erit perveritas damnatorum in inferno quam peccatorum in hoc mundo. Sed peccatores aliqui in hoc mundo non poenitent de peccatis commissis, vel propter execrationem mentis, sicut heretici, vel propter obstinationem, sicut qui *letantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, ut dicitur Proverb. 11. 14.* Ergo &c.

Sed contra. Sap. 7. 3. de damnatis dicitur: *Intus se poenitentiam agentes.*

Præterea. Philosophus IX. Ethic. (cap. 14. ad fin.) dicit, quod *poenitudine replentur pravi: max enim tristitiam de hoc in quo prius delectati sunt.* Ergo damnati, cum sint maxime pravi, magis poenitent.

Respondeo dicendum, quod poenitere de peccato contingit dupliciter: uno modo per se;

se; alio modo per accidens. Per se quidem de peccato poenitent qui peccatum, in quantum est peccatum, abominatur; per accidens vero qui illud odit ratione alicujus adjoinedi, utpote pœnæ, vel alicujus hujusmodi. Maligini non poenitent; per se loquendo, de peccatis, quia voluntas malitiæ peccati in eis remanet; poenitent autem per accidens, in quantum affligitur de pœnâ quam pro peccato sustinent.

Ad primum ergo dicendum, quod damnati iniquitatem volunt, sed pœnam refugunt; & sic per accidens de iniquitate commissâ poenitent.

Ad secundum dicendum, quod velle se non peccasse propter turpitudinem iniquitatis est bona voluntas; sed hoc non erit in damnatis.

Ad tertium dicendum, quod sine aliqua aversione voluntatis contingit quod damnati de peccatis poenitent: quia non hoc refugunt in peccatis quod prius appetiverunt, sed aliquid aliud, scilicet pœnam.

Ad quartum dicendum, quod homines in hoc mundo, quantumcumque obstinati, per accidens de peccatis suis poenitent, si pro eis puniantur: quia, ut dicit Augustinus in lib. LXXXIII. Q. (quæst. xxxvi. aliquant. à princ.) *Videmus etiam ferocissimas bestias dolore pœnarum à maximis voluptatibus abstinere.*

ARTICULUS III. 432

Utrum damnati recta, & deliberativa ratione velint non esse.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod damnati recta ratione, & deliberativa non possint velle non esse. Augustinus enim dicit in lib. III. de lib. arb. (cap. vii. à princ.) *Considera quantum bonum est esse, quod & beati, & miseri volunt: majus enim est esse, & esse miserum, quam omnino non esse.*

2. Præterea. Augustinus sic ibidem arguit (cap. viii.) Prælectio supponit electionem. Sed non esse non est eligibile, cum non habeat apparentiam boni, cum nihil sit. Ergo non esse non potest esse magis appetibile damnatis quam esse.

3. Præterea. Majus malum magis est fugiendum. Sed non esse est maximum malum; cum tollat totaliter bonum, ita quod nihil relinquat. Ergo non esse est magis fugiendum quam miserum esse: & sic idem quod prius.

Sed contra est quod dicitur Apocal. 18. 6. *In diebus illis desiderabunt homines mori, & fugiet mori ab eis.*

Præterea. Damnatorum miseria omnem

S. Thom. Op. Tom. IV.

(a) Vulgata patientiam.

hujus mundi miseriâ excedit. Sed ad vitandum miseriâ hujus mundi appetibile est aliquid mori: unde dicitur Eccli. 1. 3. *O mors, quam bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defesso atate, & cui de omnibus cura est, & incredibile; qui perdit (a) sapientiam.* Ergo multo fortius est damnatis appetibile non esse secundum rationem deliberativam.

Respondeo dicendum, quod non esse potest dupliciter considerari. Uno modo secundum se: & sic nullo modo est appetibile, cum non habeat aliquam rationem boni, sed fit boni pura privatio. Alio modo potest considerari, in quantum est ablativum pœnalis vitæ, seu alicujus miseriæ: & sic non esse accipit rationem boni: carere enim malo est quoddam bonum, ut dicit Philosophus in V. Ethic. (cap. 1. ad fin.) Et per hunc modum melius est damnatis non esse quam miseris esse. Unde Matth. xxv. 24. dicitur: *Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille: & Hierem. xx. super illud: Maledicta dies in qua natus sum &c. dicit Glossa Hieronymi: Melius est non esse quam male esse.* Et secundum hoc damnati possunt præligere non esse secundum deliberativam rationem.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum, quod non esse non est per se eligibile, sed per accidens, in quantum scilicet est miseriæ terminativum. Quod enim dicitur, quod esse, & vivere ab omnibus appetitur naturaliter, non oportet hoc accipere quantum ad malam vitam, & corruptam, & eam quæ est in tristitia, ut dicit Philosophus in IX. Ethic. (cap. 14. ad med.) sed absolute.

Ad secundum dicendum, quod non esse non est eligibile per se, sed per accidens tantum, ut dictum est (in corp. ad 1.).

Ad tertium dicendum, quod licet non esse maxime sit malum, in quantum privat esse; et tamen valde bonum, in quantum privat miseriâ, quæ est maximum malorum: & sic non esse eligitur.

ARTICULUS IV. 433

Utrum damnati in inferno velint alio esse damnatos qui non sunt damnati.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod damnati in inferno non velint alios esse damnatos qui non sunt damnati. Quia Lucæ xvi. dicitur de divite, quod orabat pro fratribus suis, ne venirent in locum tormentorum. Ergo eadem ratione damnati alii non velint ad minus carnales suos amicos in inferno damnari.

FF

Prg.

teria; ita nihil erit in damnatis quod non sit eius materia, & causa tristitia, nec aliquid quod ad tristitiam possit pertinere, deest; ut sit eorum miseria consummata. Consideratio autem aliquorum notorum quantum ad aliquid inducit gaudium, vel ex parte cognoscibilium, in quantum diliguntur; vel ex parte ipsius cognitionis, in quantum est conveniens, & perfecta: potest etiam tristitie esse ratio, & ex parte cognoscibilium, quæ nata sunt contristare, & ex parte ipsius cognitionis, prout eius imperfectio consideratur; utpote cum aliquis considerat se deficere in cognitione alicuius rei, cuius perfectam cognitionem appeteret. Sic ergo in damnatis erit actualis consideratio eorum quæ prius sciverunt, ut materia tristitie, non autem ut delectationis causa. Considerabunt enim & mala quæ gesserunt, ex quibus damnati sunt, & bona delectabilia quæ amiserunt; & ex utroque torquebuntur: similiter etiam torquebuntur de hoc quod considerabunt, notiam quam de rebus speculabilibus habuerunt, imperfectam esse, & se amisisse summam eius perfectionem, quam poterant adipisci.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis consideratio scientiæ sit per se delectabilis; tamen ex aliquo accidente potest esse tristitiæ causa, ut ex dictis patet (in corp. art.) & sic erit in damnatis.

Ad secundum dicendum, quod in hoc mundo anima coniungitur corruptibili corpori: unde per hoc quod corpus affligitur, consideratio animæ impeditur: sed in futuro anima non ita trahetur à corpore; sed quantumcumque corpus affligitur, tamen anima semper considerabit luculentissime illa quæ ei poterunt esse causa meritoris.

Ad tertium dicendum, quod tempus est causa oblivioni per accidens, in quantum motus, cuius est mensura, est causa transmutationis. Sed post diem iudicii non erit motus cæli: unde nec oblivio esse poterit ex quantumcumque diuturnitate: sed & ante diem iudicii anima separata non mutatur à sua dispositione per motum cæli.

ARTICULUS VIII. 437

Utrum damnati aliquando cogitabunt de Deo.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod aliquando damnati cogitabunt de Deo. Quia non potest haberi odio actu, nisi id de quo cogitur. Sed damnati Deum odio habent, ut in littera dicitur (IV. dist. ult.) Ergo de Deo aliquando cogitabunt.

2. Præterea. Damnati habent remorsum conscientiæ. Sed conscientia patitur remorsum

de actis contra Deum. Ergo de Deo aliquando cogitabunt.

Sed contra. Perfectissima hominis cogitatio est quæ est de Deo. Sed damnati erunt in statu imperfectissimo. Ergo de Deo non cogitabunt.

Respondeo dicendum, quod Deus potest considerari dupliciter. Uno modo secundum se, & secundum id quod est ei proprium, scilicet esse totius bonitatis principium; & sic nullo modo cogitari potest sine delectatione: unde sic nullo modo à damnatis cogitabitur. Alio modo secundum aliquid quod est ei quasi accidentale in effectibus eius, utpote punire, vel aliquid huiusmodi: & secundum hoc consideratio de Deo potest tristitiam inducere: & hoc modo damnati de Deo cogitabunt.

Ad primum ergo dicendum, quod damnati non habent Deum odio, nisi ratione punitionis, & prohibitionis eius quod male eorum voluntati consonat: unde non considerabunt eum nisi ut puniorem, & prohibiorem.

Et per hoc patet solutio ad secundum: quia conscientia non remordet de peccato, nisi in quantum est divino præcepto contrarium.

ARTICULUS IX. 438

Utrum damnati gloriam beatorum videant.

Ad nonum sic proceditur. Videtur quod damnati gloriam beatorum non videant. Magis enim distat ab eis gloria beatorum quam ea quæ in hoc mundo aguntur. Sed ipsi non vident quæ circa nos aguntur: unde Gregorius XII. Moral. (cap. xlv. à princ.) super illud Job xiv. *Sive fuerint nobiles filii eius*, dicit: „Sicut hi qui adhuc vivunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant; ita mortui, qui corporaliter vixerunt, vitam in carne postorum qualiter circa eos disponent, natur, ignorant.“ Ergo multo minus possunt videre gloriam beatorum.

2. Præterea. Illud quod conceditur sanctis in hac vita pro magno munere, nunquam conceditur damnatis. Sed Paulo pro magno munere est concessum videre vitam illam in qua Sancti æternaliter cum Deo vivunt, ut dicitur II. Cor. xii. in Glossa. Ergo damnati Sanctorum gloriam non videbunt.

Sed contra est quod dicitur Luc. xvi. quod dives in tormentis postius vidit Abraham, & Lazarum in sinu eius.

Respondeo dicendum, quod damnati ante diem iudicii videbunt beatos in gloria; non hoc modo quod gloriam eorum qualis sit, cognoscant; sed solum cognoscere eos esse in gloria quadam inæstimabili: & ex hoc turbabuntur, tum propter invidiam dolentes de felicitate eorum, tum propter hoc quod ipsi talem glo-

gloriam amiserunt. Unde dicitur Sap. v. 2. de impiis: *Videntes turbabuntur timore horribili*. Sed post diem iudicii omnino beatorum visione privabuntur: non tamen ex hoc eorum poena minuetur, sed augebitur, quia memoriam habebunt gloriæ beatorum, quam in iudicio viderunt, vel ante iudicium; & hoc erit eis in tormentum; sed ulterius affligentur in hoc quod videbunt se indignos reputari etiam videre gloriam quam Sancti merentur habere.

Ad primum ergo dicendum, quod ea quæ in hac vita aguntur, non ita affligent damnatos in inferno, si viderentur, sicut Sanctorum gloria inspecta: unde non ita ostenduntur damnatis ea quæ hic aguntur, sicut Sanctorum gloria; quamvis etiam eorum quæ hic aguntur, ostendantur eis ea ex quibus tristitiam habere possunt.

Ad secundum dicendum, quod Paulus in seipsum vitam illam in qua Sancti cum Deo vivunt, eam experiendo, & in futurum perfectius sperando; quod non est de damnatis: & ideo non est simile.

QUÆSTIO XCIX.

De misericordia, & iustitia Dei respectu damnatorum,

in quinque articulis divisa.

Deinde considerandum est de iustitia, & misericordia Dei respectu damnatorum. Circa quæruntur quinque.

Primo, utrum ex divina iustitia inferatur peccatoribus poena æterna.

Secundo, utrum per divinam misericordiam omnis poena tam hominum, quam demonum terminetur.

Tertio, utrum saltem poena hominum terminetur.

Quarto, utrum saltem poena Christianorum.

Quinto, utrum illorum qui opera misericordiam fecerunt.

ARTICULUS I. 439

Utrum ex divina iustitia inferatur poena æterna peccatoribus.

S. Thom. IV. dist. xlv. quæst. i. art. 3.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod ex divina iustitia non inferatur peccatoribus poena æterna. Poena enim non debet excedere culpam: Deut. xxv. 2. (a) *Secundum mensuram delicti erit & plagarium modus*. Sed culpa est temporalis. Ergo poena non debet esse æterna.

(a) *Vulgata pro mensura peccati.*

2. Præterea. Duorum peccatorum mortaliū unum est altero majus. Ergo unum debet majori quam alterum poena puniri. Sed nulla poena est maior quam æterna, cum sit infinita. Ergo non cuiuslibet peccato mortali debetur poena æterna: & si uni non debetur, nulli debetur, cum eorum distantia non sit infinita.

3. Præterea. A iusto iudice non inferitur poena nisi ad correctionem: unde II. Ethic. (cap. i. à princ.) dicitur: quod *poenæ sunt quedam medicina*. Sed quod impit in æternum puniantur, hoc non est ad correctionem eorum, nec aliquorum aliorum; cum tunc non sint aliqui futuri qui per hoc corrigi possint. Ergo secundum divinam iustitiam non inferitur pro peccatis æterna poena.

4. Præterea. Omne quod non est per se volitum, nullus vult nisi propter aliquam utilitatem. Sed poenæ à Deo non sunt per se volitæ: non enim delectatur in poenis. Cum ergo nulla utilitas accedere possit ex perpetuatione poenæ, videtur quod talem poenam pro peccato inferre non debeat.

5. Præterea. Nihil quod est per accidens, est perpetuum, ut dicitur in I. de Cælo & mundo (text. 15. & lib. II. text. 18.) Sed poena est eorum quæ sunt per accidens, cum sit contra naturam. Ergo non potest esse perpetua.

6. Præterea. Iustitia Dei hoc requiritur videtur ut peccatores ad nihilum redigantur: quia propter ingratitude meretur quibus beneficia amittere. Inter cætera autem Dei beneficium est ipsum esse. Unde videtur iustum ut peccator qui ingratus Deo existit, ipsum esse amittat. Sed si peccatores in nihilum redigantur, eorum poena non potest esse perpetua. Ergo non videtur esse consonum divine iustitiæ ut peccatores perpetuo puniantur.

Sed contra est quod dicitur Matth. xxv. 46. *Ibunt hi, scilicet peccatores, in supplicium æternum*.

Præterea. Sicut se habet premium ad meritum, ita poena ad culpam. Sed secundum divinam iustitiam merito temporali debetur premium æternum: Joan. vi. 40. *Omnis qui videt Filium, & credit in eum, habet vitam æternam*. Ergo & culpæ temporali secundum divinam iustitiam debetur poena æterna.

Præterea. Secundum Philosophum in V. Ethic. (cap. v.) poena taxatur secundum dignitatem eius in qua peccator: unde majori poena punitur qui percutit alapa Principem, quam alium quemcumque. Sed quicumque peccat mortaliter, peccat contra Deum; cuius præcepta transgreditur, & cuius honorem alii impartitur, dum in alio suam constituit majestatem autem Dei est infinita. Ergo qui-